

Helmonds

HEEM

65

Kwartaalblad
Heemkondekring
Helmont

ZOMER 2024
€ 3,25

Villa Tilly Home
Daniel Cornelis Wesselman
Bert Loerakker

colofon

HEEMKUNDEKRING HELMONT

Inlichtingen:

E: info@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer:

Pastoor van Leeuwenstraat 23,
5701 JS Helmond
T: 0492 - 330342

Website:

www.heemkundekringhelmont.nl

BESTUUR

Voorgitter: Ton Janssens

T: 0492 - 522925

Secretaris: Dorethé van Dijk

T: 0492 - 474745

Penningmeester: Karel Spee

E: penningmeester@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt

T: 0492 - 554233

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement: € 25,-

Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
t.n.u. Heemkundekring Helmont

HELMONDS HEEM

Redactie: Jolanda Bakker, Henk Roosenboom,
Martin van Veghel en Marinus van den Elsen

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé reclame-drukkerij

ISSN 1389-9937

Vergendkosten: binnenland 10 euro en buitenland
15 euro per jaar. Alleen voor leden die niet in de directe
omgeving van Helmond wonen.

Omslag voorzijde: Villa Tilly Home, President Roosevelt-
laan 4. Foto: Marinus van den Elsen

Omslag achterzijde: Muurreliëf Overhorst, Helmond.
Foto: Marinus van den Elsen

INHOUD

Van de redactie 3

Van het bestuur 4

Boekennieuws 5

Korte berichten 6

Villa Tilly Home 12

Daniel Cornelis Wesselman
De Amsterdamse broer van
de Helmondse heer 18

Bert Loerakker, een Helmondse
kunstenaar en verbinder 25

Begunstigers 31

Van de redactie

Henk Roosenboom neemt ons mee naar de Helmondse villa Tilly Home. Tussen 1913 en 1914 werd in opdracht van de toenmalige burgemeester van Hout een moderne stadsvilla gebouwd aan de President Rooseveltlaan. De architect was de Amsterdammer August van Spaendonck, die voor fabrikant Piet de Wit het imposante Peapark ontwierp. Tilly Home had in 1914 nog geen kap en er waren maar twee woonlagen. Burgemeester van Hout heeft niet lang in zijn nieuwe onderkomen gewoond. Vermoedelijk werd het pand rond 1926 verkocht aan een telg van de fabrikantenfamilie van Thiel, die het grondig liet verbouwen door de Helmondse architect Lambert de Vries. De villa werd genoemd naar dochter van Marinus Henricus van Thiel, Tilly. Na verschillende verbouwingen en eigendomswisselingen is het pand sinds 2022 in bezit van Europarlementariër Toine Manders.

In de zoektocht naar het Helmonds slavernij verleden neemt Lia van Zalinge Daniel Cornelis Wesselman, de Amsterdamse broer van de Helmondse heer onder de loep. Daniel Wesselman was een compleet andere persoonlijkheid dan zijn broer. Hij maakte schulden, die hij niet afbetaalde, en liet zijn naaste familieleden opdraaien voor uitgaven. Via zijn kantoor werkte hij als essayeur en wisselhandelaar en behartigde hij de zakelijke belangen van Carel Frederik Wesselman. Ook de aankoop van het kasteel van Helmond werd door hem verzorgd. Met de driehoeks handel vanuit de Nederlanden via Afrika naar de West maakte hij meer verlies dan

winst. Hij ging dan ook failliet. Zijn broer Carel Frederik verschaftte hem een inkomstenbron met de benoeming als drossaard van Helmond. Zelf bleef Daniel Cornelis in Amsterdam wonen en liet de werkzaamheden in Helmond over aan derden.

Bert Loerakker is een gerenomeerd Helmonds kunstenaar en Henk Roosenboom sprak met hem over zijn carrière en de kunst. Bert is geboren in Breda en woont al 55 jaar in Helmond. Hij startte als leraar tekenen en handvaardigheid, maar sloeg een andere weg in, waarin hij zich meer artistiek kon uitleven. Een schilderij van Bert Loerakker herken je meteen. Een deel is ruig en expressief en het andere deel is glad en monochroom. In 2008 brak er brand uit in zijn atelier, waarbij hij heel zijn oeuvre kwijt raakte. Uit deze periode zijn alleen zijn verkochte en uitgeleende schilderij behouden gebleven. Na deze moeilijke periode kwam hij als kunstenaar sterk terug. Zijn werken zijn expressiever geworden. Momenteel is er een solo-expositie van Bert Loerakker te zien in de Kunsthal van het Museum Helmond. Deze expositie loopt nog tot en met 29 september 2024. «

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 september 2024. Kopij kunt u tot 1 augustus zenden aan;

redactie@heemkundekringhelmont.nl
Maximale lengte van een artikel is 2500 woorden en aangeleverde beelden dienen van hoge kwaliteit te zijn met bronvermelding. De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken te weigeren of aan te passen.

Van het bestuur

Op 16 april meldde het 300ste lid van onze heemkundekring zich aan en inmiddels (1 mei) zijn er dat 302, in goed zes jaar tijd een toename van ruim 100 leden. Dit brengt voor het bestuur steeds meer werk met zich mee en we merken dat we stilaan tegen grenzen aanlopen, denk alleen al aan de uitbreiding van de ledenadministratie. Ook wordt steeds meer gevraagd van het bestuur wat betreft participatie in allerlei overlegvormen en het organiseren van allerlei activiteiten. Jullie begrijpen het waarschijnlijk al, het bestuur doet bij deze een dringende oproep om eens na te denken of je een bijdrage kunt leveren aan ons werk. We zijn vooral op zoek naar twee nieuwe bestuursleden, een tweede medewerker voor de ledenadministratie, aanvulling van verschillende werkgroepen, kortom we kunnen vele extra handen gebruiken. Laat het ons weten, we zouden er heel blij mee zijn.

Niet alleen ons ledenaantal wordt steeds groter, maar ook onze collecties zoals de bidprentjes en het archief. Omdat we maar een beperkte opslagruimte

hebben, is er gezocht naar ruimte elders in Helmond. Die hebben we gevonden onder het oude GAK-gebouw. We huren hier een kelderruimte van Woningbouwvereniging Woonpartners.

In de periode van 14 tot en met 29 september worden in Helmond allerlei activiteiten georganiseerd in het kader van de viering van de 80-jarige bevrijding. Vanuit de heemkundekring zijn we bezig met het opzetten van een tentoonstelling over Helmond rond de bevrijding en we zijn op zoek naar allerlei spullen die we kunnen tentoonstellen in een winkelpand in de Elzaspassage. Heb je thuis nog een aandenken uit deze periode laat het weten, we kunnen dit goed gebruiken. Ook werd er in dit kader een lezing georganiseerd op 7 mei en volgt er nog een op 17 september in de Fonkel.

En tot slot zijn wij heel trots op ons bestuurslid Gerry van Liempt. Zij ontving op 26 april een koninklijke onderscheiding uit handen van burgemeester Blanksma. Namens ons allemaal van harte gefeliciteerd! «

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 uur is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur en elke tweede dinsdagavond van de maand van 19.00 tot 21.00 uur, is de heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop. «

Nieuw in de bibliotheek

De ramp met De Pavon door Pieter van den Berg

Kort na het begin van de Tweede Wereldoorlog werden ca. 25 Helmonders van de vrijwillige Luchtwachtdienst ingescheept op de Franse vrachtboot De Pavon met de bedoeling om geëvacueerd te worden naar veiliger gebied. Zij stonden onder Nederlandse militair gezag en zij hadden het bevel gekregen om zich terug te trekken voor de oprukkende Duitse troepen. Liftend, fietsend of lopend waren zij in Duinkerken terecht gekomen. Daar werden zij ingescheept op het vrachtschip De Pavon. Veel Helmonders kwamen in het midden van het onderruim terecht..

De vrachtboot De Pavon met 1500 soldaten aan boord werd op zee door Duitse jachtbommenwerpers gebombardeerd en een voltreffer trof het middenruim, waarna er brand en paniek uitbrak. Ongeveer zeventig personen, waaronder zeven Helmonders, kwamen om het leven. Drie Helmondse doden (Bert van Bree, Ties Griswin, Willem Janssen) konden worden geïdentificeerd en de

lichamen van vier Helmonders (Jean van Bussel, F. Morees, Ruud van Oorschot, Wim Rijniers) zijn nooit teruggevonden.

In het boek worden de verhalen van de overlevenden verteld. Een van hen was kapelaan Matheus Dominicus Lam (1909-1981) van de Onze Lieve Vrouwe kerk in Helmond. Hij was ook stafid en hulpaalmoezenier bij de 27^e Regiment Infanterie. Alhoewel kapelaan Lam zich per auto met chauffeur naar Duinkerken spoedde, heeft hij zich terdege ingezet om de gewonden te verzorgen en de stervenden bij te staan. Ook heeft hij ervoor gezorgd dat de overlevenden zich - onder zijn supervisie - Nederland bereikte. Dit was voor de Helmonders overigens geen gemakkelijke opgave: zij waren in den vreemde aan hun lot overgelaten, zonder geld, zonder eten, zonder opvang. Dit interessante boek ligt ter lezing voor u klaar in de 'Heem' bibliotheek. «

Luchtwachtdienst Helmond. Foto: Meulendijks

Hulpaalmoezenier Lam.
Foto: Heemkundekring
Helmont

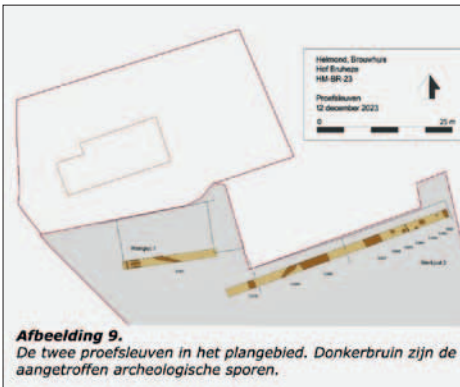
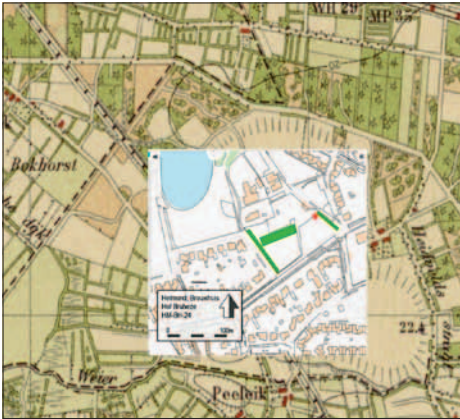
Een kasteel in Brouwhuis

door *Mario Kuijpers*

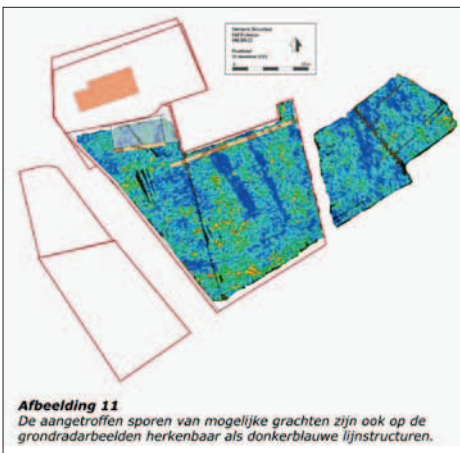
In Brouwhuis wordt momenteel het wijkpark opnieuw ingericht. Omdat de gemeente een oud weiland bij het park wil betrekken, worden er bomen in het weiland geplant. Omdat die de ondergrond verstoren, heeft de gemeente Helmond geadviseerd om een proefopgraving uit te voeren. Het weiland is deel van een omgracht terrein dat de vorm heeft van een motteburcht. Daarom is het terrein aangemerkt als gebied met archeologische waarde. Op deze locatie stond mogelijk het Hooghuis ofwel het 'Groot Hof van Bruheze'.

In eerste instantie is een smalle sleuf gegraven om te kijken of in de bodem nog sporen aanwezig zijn en verder onderzoek nodig zou zijn. In deze sleuven werden sporen van bewoning uit de 13^e tot en met 15^e eeuw gevonden. Het meest interessant is echter dat er ook sporen van twee mogelijke grachten werden aangetroffen.

Daarop volgde een uitgebreider archeologisch onderzoek dat verricht werd door archeologiebureau RAAP uit Weert. Daarbij werden de grachtsporen verder onderzocht en uitgegraven. Deze liggen parallel aan elkaar met een singel tussen de grachten in, waar wellicht een wal op heeft gestaan. Aan de rand van het weiland werd nog een bredere gracht gevonden. De bedding van deze gracht is, mede door de vele regenval, goed te

Afbeelding 9. De twee proefsleuven in het plangebied. Donkerbruin zijn de aangetroffen archeologische sporen.

Afbeelding 11 De aangetroffen sporen van mogelijke grachten zijn ook op de grondradarbeelden herkenbaar als donkerblauwe lijnstructuren.

volgen in het weiland en lijkt de grenzen van het terrein te volgen. Deze gracht is herkenbaar op de kadastrale kaart uit omstreeks 1830. De resultaten zijn waardevol: het is mogelijk dat hier sporen zijn gevonden van de middeleeuwse 'hof van Bruheze'. Een unieke gebeurtenis omdat het bestaan tot nu toe niet aangetoond kon worden.

In 1240 schenkt de hertog van Brabant het 'Goed Ten Brouheze', 400 bunder groot, als huwelijkscadeau aan Catharina van Bentheim. Catharina trouwt met de jongste zoon van de graaf Willem I van Horne, van wie de hertog enkele jaren eerder Helmond heeft gekocht. Deze zoon is Engelbert van Horne. De jongste zoon uit dit huwelijk, Aernt, erft de hof en wordt de stamvader van de adellijke familie van Bruheze. Deze familie blijft zeker nog 150 jaar betrokken bij de ontwikkeling van het gebied. In de 15^e eeuw verdwijnen ze uit de regio. Daarmee lijkt ook het verval van de hof ingetreden, zoals blijkt uit de archeologische vondsten uit de dubbele gracht.

In 1437 is er sprake van een Grote Bakelse- en Kleine Vlierdense hoeve. Vóór 1400 bezit de familie een eigen kapel in Brouwhuis. In 1487 wordt een 'Hogehuys met 2 hoeven' vermeld. In 1612 is er sprake van een 'omgracht huys'. Van deze vermeldingen is niet bekend waar ze in Brouwhuis gelegen hebben. In 1738 wordt tijdens een officiële grensbepaling vermeld dat naast de twee hoes van Brouwhuis aan de westzijde gericht op Helmond een ronde heuvel zichtbaar is met daar omheen een brede gracht, een rondlopende singel met daaromheen een smalle gracht. Deze laatste beschrijving past bij de mogelijke aanwezigheid van een motteheuvel op het terrein, waar nu gegraven is. Vanuit deze locatie loopt, nu nog zichtbaar in het park, een oude weg naar Helmond.

De resultaten van de opgraving laten nog even op zich wachten. Wat er precies gevonden is en welke conclusies daar uit getrokken kunnen worden is dus afwachten. Wordt vervolgd...

«

De moord op de Tilburgse Marietje Kessels, een oude 'cold case'

Er zijn bij het Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC) nieuwe archiefstukken opgedoken over een geruchtmakende moordzaak uit 1900, namelijk de moord op het Tilburgse meisje Marietje Kessels. Het BHIC maakte in samenwerking met studenten van de Koningstheateracademie uit Den Bosch vier podcasts over deze coldcase. Deze zijn te beluisteren via bhic.nl/podcast.

Marietje Kessels

De 11-jarige Marietje Kessels, dochter van een Tilburgse industrieel, gaat op een zomerse dag, 22 augustus 1900, een

brief posten vlakbij haar huis. Maar die brief wordt nooit bezorgd en Marietje blijkt al snel spoorloos. Twee dagen later wordt haar lichaam gevonden in de nabij-

gelegen Heilig Hartkerk (Noordhoekkerk). Op een bijna onbereikbare plek hoog boven tussen de gewelven. Misbruikt en vermoord. In 1900 worden er twee verdachten aangehouden: koster Johan van Isterdael en de schilder August Mutsaers, die beiden in de kerk aanwezig waren. De koster werd wegens gebrek aan bewijs vrijgelaten. De schilder daarentegen werd langer vastgezet en alleen door daadkrachtig optreden van de protestantse advocaat Frans Pels Rijcken uiteindelijk vrijgesproken. Een sensationele rechtszaak, waarbij Pels Rijcken de koster van meeneed beschuldigde. De meest bijzondere vondst in dit archief is een handgeschreven brief van pastoor George van Zinnicq Bergmann, die nooit uitgebreid werd verhoord door de instanties en wiens wandelwegen dubieus zijn. Ook de kapelaans Völker en Berkvens werden niet onder de loop genomen.

Connectie Helmond

Deze zaak raakt zijdelings Helmond. Kapelaan Hendricus Hubertus Berkvens (1862-1921) werd in 1909 aangesteld als pastoor in Liessel en in 1914 werd hij pastoor van de Heilig Hart parochie in Helmond. Zouden de Helmonders geweten hebben van zijn betrokkenheid bij deze spraakmakende moordzaak? En wat wist Berkvens zelf? Indien er verhalen bekend zijn over pastoor Berkvens, wij horen het graag!

Moordhoek

Schrijver Ed Schilders bestudeerde het proces en de bewijsstukken en schreef er in 1988 een boek over. Hij is van mening dat de pastoor de dader is. Koster van Isterdael is medeplichtig, omdat hij het lichaam van de fabrikantendochter verstopte boven in de kerk. Het boek 'Moordhoek' van Ed Schilders, is tijdelijk te lezen via de 'Heem' bibliotheek. «

Kapelaan Hendricus Hubertus Berkvens (1862-1921)

Torendag op Pinkstermaandag

De Torendag wordt al een enkele jaren georganiseerd door de SAS in samenwerking met de heemkundekringen in Oost-Brabant. Zo ook in Stiphout door de Heemkundekring Helmont. Deze editie bleek een doorslaand succes. Het weer kon niet veel beter op 2^e Pinksterdag. Ideaal voor een wandeling, een fietstocht of een andere activiteit; het beklimmen van de Oude Toren in Stiphout bijvoorbeeld.

Al meteen bij aanvang om 13:00 uur stonden zes Vlaamse fietstoeristen te popelen om de toren te beklimmen. Dat dit moest gebeuren via acht ladders, bleek geen belemmering voor hen en daarna voor vele anderen. Gedurende de middag was er continu aanloop van wandelaars, fietsers en belangstellenden. De bezoekers zijn niet geteld, maar het moeten er toch

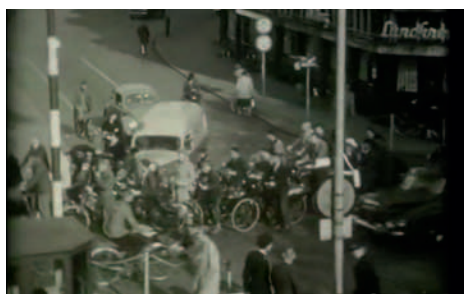
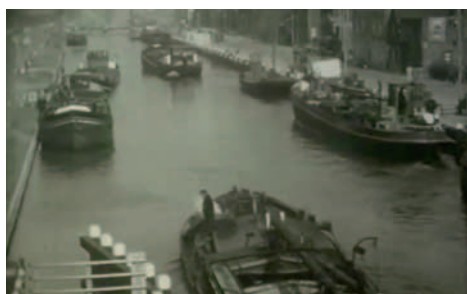
zo'n 125 zijn geweest. Bij de informatie-tafel van de Heemkundekring Helmont was een historische wandeling verkrijgbaar. Die route voerde de wandelaars ook langs de St. Trudokerk. Deze 'parel' van Stiphout was tevens te bezichtigen. Broeders van het Antoniusgilde hielden daar, in vol ornaat, een oogje in het zeil. Al met al een zeer geslaagde middag. «

Enkele sfeeropnames van de Torendag 2024 in Stiphout. Foto's: Henk Roosenboom

Helmond op **brabantinbeelden.nl**

Op de website brabantinbeelden.nl zijn talrijke films over Noord-Brabant te zien. Daarvan zijn er een kleine honderd gemaakt in Helmond. Het loont de moeite om eens een kijkje te nemen in dit archief, want er komen de meest uiteenlopende items aan bod.

De oudste film gemaakt in Helmond bleek ook meteen een van de oudste in Brabant. Het is een verslag van de installatie van burgemeester Marinus van Hout op 29 juli 1913. De korte film opent met de aankomst van de burgemeester op het station, waarna hij per koets naar het stadhuis gaat. Je ziet fraaie sfeerbeelden van publiek op de Markt. Kinderen kijken in de camera, de harmonie speelt in de kiosk en de winkelstraten zijn versierd.

Niet alleen bij officiële gelegenheden werden vroeger gefilmd. Zo zijn er een

aantal vooroorlogse films te zien van amateurfilmer Jan Sanders. Hij werkte al met een script, waardoor zijn opnames, korte speelfilms worden. Het zijn vooral alledaagse thema's die hij gebruikt, zoals kermisbezoek, naar bed gaan van de kinderen en opoe die jarig is.

Ook de moeite waard is een film van Fotoatelier Prinses uit 1954 met als thema de bruggen over de Zuid-Willemsvaart. De verkeerschaos bij de Veestraatbrug maakt veel indruk. Aan het slot van deze film is de opening van de Julianabrug te zien.

«

Villa Tilly Home

door *Henk Roosenboom*

Anders dan veel mensen denken heeft Helmond niet te klagen over het aantal monumenten in de stad. Zo zijn er 74 rijksmonumenten, waaronder natuurlijk het kasteel, de St. Lambertuskerk en de St. Trudokerk in Stiphout. Daarnaast zijn er maar liefst 316 die de status hebben van gemeentelijk monument. Een van die vele gemeentemonumenten is de grote stadsvilla, President Rooseveltlaan 4, het huis met de intrigerende naam *Tilly Home*. Gebouwd als ambtswoning voor burgemeester van Hout, is het een van de merkwaardigste gebouwen van Helmond en zeker de moeite waard om eens nader te bekijken. Bovendien wordt het gebouw, oorspronkelijk een woonhuis, maar later door diverse bedrijven gebruikt als kantoor, momenteel grondig gerenoveerd om opnieuw een woonhuis te worden.

Burgemeester Marinus van Hout

Het gebouw dateert uit het begin van de twintigste eeuw en werd gebouwd in opdracht van burgemeester Marinus van Hout in de jaren 1913-1914. Marinus was toen net tot burgemeester benoemd, maar had er al een hele carrière op zitten. Hij werd geboren in 1870 te Helmond in een volgens de Helmondse historicus en archivaris Jac Heeren eenvoudig middenstandsgezin. Hij bleek echter een leergierige jongen en mocht na de lagere school naar de niet lang daarvoor opgerichte Rijks HBS - nu het Jan van Brabant College - aan de Molenstraat. Belangrijk voor zijn latere ontwikkeling was dat hij toen in contact

kwam met de Deurnese onderwijzer, journalist en lokaal historicus Hendrik Ouwerling. Door hem kreeg Marinus onder andere grote belangstelling voor de geschiedenis van de stad.

Het ging echter anders, want toen in 1890 zijn vader overleed, moest hij met zijn oudste broer de kledingwinkel in de Veestraat van zijn ouders voortzetten. Zij wisten de eenvoudige winkel verder uit te bouwen tot de *Verenigde Manufacturenhandel v.h. J. van Hout*, later beter bekend als *Kofa van Hout*. In 1965 werd het echter gesloopt om plaats te maken voor de Hema.

Marinus werd ook actief in het Helmondse verenigingsleven en bij de middenstandsbeweging, waar hij een van de prominente voorvechters werd. Ook werd hij in 1903 lid van de Kamer van Koophandel, maar was ook politiek

actief met als resultaat dat hij in 1907 gekozen werd in de gemeenteraad van Helmond, in 1910 tot lid van Provinciale Staten van Noord-Brabant en in 1912 tot wethouder in Helmond. Het jaar daarna volgde zijn benoeming tot burgemeester.

*Kofa van Hout,
Veestraat 15 - 17,
ca. 1960.
Collectie RHCe
106734*

*Tilly Home, zoals
het er nu bijstaat.
Foto auteur*

August van Spaendonck

Als architect koos Marinus de Amsterdammer August van Spaendonck (1870-1963), de man die eerder voor de omstreden Helmondse fabrikant Piet de Wit het eveneens omstreden maar niettemin imposante Peapark in de Warande had ontworpen.

August had de architectuur niet van huis uit meegekregen. Hij behoorde tot de bekende Tilburgse fabrikantenfamilie Van Spaendonck. Zijn grootvader was Gerard Cornelis van Spaendonck, die in 1850 in Tilburg een wollen stoffenfabriek was begonnen met een stoommachine waarin in 1853 al negentien arbeiders werkten. Zijn zoon André,

de vader van August, breidde de fabriek verder uit en begon in 1898 een nieuwe fabriek: *André van Spaendonck & Zonen*.

August daarentegen was aanvankelijk voorbestemd voor het priesterschap. In 1881 ging hij naar het seminarie in Sint-Michielsgestel, sloot zich aan bij de jezuiteten, maar trad in 1889 of 1900 weer uit. In 1903 verhuisde hij naar Amsterdam. Hij specialiseerde zich eerst vooral als binnenhuisarchitect. Later ging hij zich ook toeleggen op het ontwerpen van luxe villa's, zoals in 1906 te Breda de villa *Mon Repos* voor zijn zwager en in 1910 voor fabrikant Piet de Wit en zijn vrouw Anna Arts in Helmond het *Peapark*. De bouw van dit imposante uit beton vervaardigde en wit gepleisterde pseudo Frans kasteel met 45 vertrekken en een 27 meter hoge toren duurde tot 1914. Wellicht geïnspireerd door dit ontwerp koos ook burgemeester Van Hout voor Van Spaendonck als architect voor zijn ambtswoning.

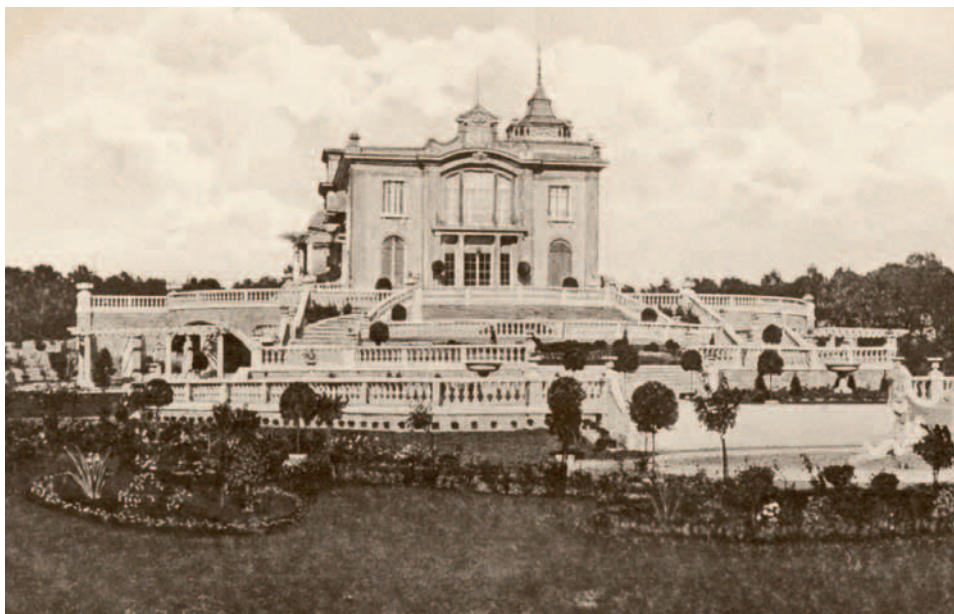

August van Spaendonck op ongeveer 29-jarige leeftijd, ca. 1898. Regionaal archief Tilburg, fotonr. 652862

Het pand dat Marinus in 1914 betrok zag er anders uit dan nu. Zo had het bijvoorbeeld nog geen kap en waren er maar twee woonlagen. Aan de linkerzijde was een driehoekige erker en aan de rechterkant een vierkante uitbouw en een torentje. De bouwstijl was volgens bouwhistorica Myriam Daru expressionistisch met een aantal jugendstilelementen.

Villa van Marinus van Hout, toenmalig burgemeester, ca. 1920. Foto: RHCe 105789

Ook Peapark werd ontworpen door August van Spaendonck. Ondanks dat Peapark imponanter en witgepleisterd was, zijn de overeenkomsten duidelijk herkenbaar. Foto: RHCe

Martinus Henricus van Thiel

Van Hout heeft er niet lang gewoond. Ergens tussen 1920 en 1930 verkocht hij de ambtswoning weer en wel aan Martinus Henricus van Thiel (1899-1965), een telg van de bekende Helmondse fabrikantenfamilie Van Thiel. Martinus Henricus was een zoon van Johannes Wilhelmus (Johan) van Thiel en Wilhelmina Geertruida Roelofs. Hij trouwde in 1922 met Mathilda Wilhelmina Josephina Maria (Tilly) van Thiel (1903-1986). Het echtpaar kreeg 4 zonen en 5 dochters onder wie Mathilda Wilhelmina Maria ofwel Tilleke (geboren op 28 januari 1932).

Martinus' vader, Johan, was een van de vier zonen van Martinus sr, die na diens overlijden de directie vormden van de draadnagel, klinknagels en

moerboutenfabrieken *Gebroeders van Thiel* aan de Kanaaldijk NW. In 1924 werd deze firma omgezet in een Naamloze Vennootschap. In 1928 legde echter een hevige brand een groot gedeelte van het fabriekscomplex in de as. De broers besloten toen tot een radicale stap: zij sloten in 1929 de fabriek en ontsloegen alle arbeiders. Enkele jaren later werd op het afgebrande terrein echter een nieuwe fabriek gebouwd die in 1937 onder de naam *ROBUR* de fabriecage van rijwieleronderdelen en buizen startte. De directie werd gevormd door de drie broers van Johan plus hun neef Martinus jr., die in de plaats trad van zijn in 1934 overleden vader. Behalve directielid van *ROBUR NV* was Martinus ook lid, zelfs deken, van het Colveniersgilde en beschermheer van de stadsharmonie *Phileutonia*.

Villa Tilly Home, bewoond door de fabrikant Martinus en Mathilda (Tilly) van Thiel. Geen datering, waarschijnlijk jaren '30. Foto: RHCe 105793

Tilly Home

In 1926 werd het pand verbouwd door de Helmondse architect Lambert de Vries. Mogelijk is dit het jaar dat Martinus het huis van burgemeester Van Hout kocht om er met zijn gezin te gaan wonen. Het pand had toen nog geen naam. Die is er volgens sommigen pas gekomen nadat dochter Tilly was geboren in 1932. Martinus zou de villa toen de naam *Tilly Home*, het huis van Tilly, hebben gegeven om daarmee te laten zien hoe welkom zijn dochter was. Er is echter nog een ander verhaal dat zegt het huis helemaal niet naar Martinus' dochter is genoemd. Volgens dit verhaal was de vrouw van Martinus, die immers ook Tilly heette, verliefd op een ander geworden. Daarop had Martinus het huis Tilly Home genoemd om daarmee te zeggen dat het het nog steeds Tilly's thuis was en dat zij dus nog altijd welkom was.

Martinus overleed in 1965 in Cannes. Het is (nog) niet bekend of hij toen daar woonde en sinds wanneer of dat het tijdens een tijdelijk verblijf (vakantie?) was.

Latere bestemmingen

Het is niet helemaal duidelijk wat er met het pand is gebeurd na de jaren '30. Het werd in elk geval nog enkele keren verbouwd, onder andere in 1967 en 1992. Sinds het laatste jaar staat het gebouw op de gemeentelijke monumentenlijst en doet het dienst als kantoorpand. Het heeft ook verschillende bestemmingen gehad. Zo heeft dokter Sleijffers er zijn praktijk uitgeoefend en heeft ook notaris Spoormakers er zijn kantoor gehad. De laatste tijd was het in gebruik door de zorgorganisatie *Samen Verder*, die persoonlijke, verpleegkundige en palliatieve terminale zorg maar

ook huishoudelijke zorg en persoonlijke begeleiding aanbiedt. Eind 2022 werd het pand gekocht door de in Helmond geboren europarlementariër Toine Manders en zijn vrouw Jacqueline. Zij willen er verschillende woonruimtes creëren om er met de kinderen of met vrienden te gaan wonen. Zo is de cirkel weer rond en wordt het monumentale pand straks weer gebruikt om in te wonen...

«

Bronnen en verder lezen

- Over Marinus van Hout: Jac J.M. Heeren, 'Marinus P.W. van Hout', in *Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, 1942, p. 53-56
- Over August van Spaendonck: Eric Blok en Caroline Brouwer, *Villa Trianon*. Eindrapport. Wageningen 2016, Hfst. 3.2., p, 54-49.
- Over Martinus H. van Thiel: Martin Philipsen, 'Gebroeders van Thiel', in *Helmonds Heem* 2001, afl. 1, p.17-21 en Jan Swinkels, *Mannen van Staal. Gebroeders van Thiel*, Helmond 2010
- Over Lambert de Vries: Giel van Hooff, Michiel Kruidenier, Lambert de Vries, Nijmegen, z.j. (2023)
- Jef de Jager, *Van Wesselman tot Wesselman*, Helmond 2008, de pagina's 35-37
- Verder ook: Myriam Daru e.a., *Cultuur-historische inventarisatie Noord-Brabant*. Gemeente Helmond, 's-Hertogenbosch 1991.

Daniel Cornelis Wesselman

De Amsterdamse broer van de Helmondse heer

door *Lia van Zalinge-Spooren*

Na het artikel over de handelsactiviteiten van Carel Frederik Wesselman in de periode voordat hij het kasteel van Helmond en het recht op de stad kocht, is het tijd om de activiteiten van zijn broer Daniel Cornelis te bekijken. Dat is overigens niet omdat hij in Helmond actief is geweest. Hij werd weliswaar door zijn broer tot drossaard benoemd, maar besteedde het werk uit. Dat is wel omdat hij in de discussie over het slavernijverleden van Helmond steeds opduikt. Daarom wordt in dit artikel een poging gedaan enig licht te werpen op zijn persoon. Er hoort wel een waarschuwing bij. Broer Carel Frederik heeft een rijk archief nagelaten met daarin zowel stukken over zijn persoonlijke leven als over zijn zakelijke beslommeringen. Voor Daniel Cornelis zijn we afhankelijk van de neerslag van zijn leven in archieven van andere personen en in officiële akten. Dat heeft tot gevolg dat in de periodes van zijn leven waarin hij in het openbare leven minder actief was, gegevens over hem zo goed als ontbreken.

Jeugd

Van zijn jeugd is weinig meer te vertellen dan dat hij werd geboren in Nijbroek op 1 juni 1752. Dat was korte tijd nadat zijn vader Pieter Wesselman vicerechter in Nijbroek was geworden en in dat dorp het goed Ter Inde had gekocht. Daar groeide Daniel Cornelis op. Als driejarige werd hij, samen met zijn

zus Petronella Adriana opgenomen in het testament van Petronella Wiltvang, weduwe van Daniel Mits en echtgenote van Jan Hessels. Zowel Mits als Hessels waren koperhandelaren en gezamenlijk eigenaar van een kopermolen. Later kochten Hessels, Johann Richard Krepel en Pieter Wesselman samen de kopermolen in Beekbergen die eerder van

Wesselmans schoonvader was geweest. Hoe hecht de betrekkingen tussen de koperhandelaren was, blijkt uit de vermelding in Petronella's testament van de kinderen Wesselman die naamgenoten waren van haar en haar eerste man. Pikant detail is dat Jan Hessels na het overlijden van Petronella trouwde met Alijda Wesselman, een oudere zus van Daniel Cornelis.

Naar Amsterdam

Daniel Cornelis trok naar Amsterdam om opgeleid te worden tot essayeur. Wie zijn leermeester was, staat niet vast, maar zijn broer is wel de meest logische kandidaat. Daniel Cornelis woonde in huis bij het echtpaar Carel Frederik Wesselman en Anna Sebilla Wilhelmina Plencker op de Binnen Amstel. Daar

werd niet alleen de steenhandel en het bouwbedrijf van mevrouw Wesselmans eerste echtgenoot Gerrit Haije voortgezet, maar was vanaf november 1771 ook het essayeurs- en wisselkantoor van Carel Frederik te vinden. Daniel Cornelis bleef er wonen nadat hij op 1 maart 1773 was geslaagd voor zijn essayeurs-examen. Pas nadat Carel Frederik in 1777 als muntmeester naar Utrecht was vertrokken vestigde Daniel Cornelis zich in een eigen kantoor aan de Vijgendam.

Het ging Daniel Cornelis in deze jaren, in het kielzog van zijn broer, voor de wind. Daarbij speelde het bedrijf van wijlen Gerrit Haije een rol. Bij de handel in bouwmaterialen met Suriname lijkt alleen Carel Frederik betrokken te zijn geweest, maar bij de bouwonderneming

Daniel Cornelis Wesselman was het achtste kind van Pieter Wesselman en Hendrina Pluijm maar het eerste dat werd geboren in Nijbroek op het goed Ter Inde aan de Middendijk in Nijbroek, iets ten noorden van het dorp. Hij werd gedoopt in de dorpskerk. Gelders Archief, arch.nr. 3077 Familie Van der Feltz, inv.nr. 110-0052

trokken ze soms gebroederlijk op. In 1774 kochten ze samen voor f 3500 een perceel grond met huis, koepel en pakhuis op de Laagte van Kadijk in de Nieuwe Rapenburgerstraat. Dit gebied, ontstaan bij de vierde uitleg van Amsterdam in de zeventiende eeuw, was in deze tijd een buurt met vooral scheepswerven en pakhuizen, maar woningbouw was in opmars. Toen ze dit bezit vier jaar later verkochten, was de prijs gestegen tot bijna f 6500. Uit de nieuwe omschrijving blijkt dat er flink was verbouwd: dubbele tuin met huizen, achtkantige stenen koepel, ruime werkplaats, pakhuis en loods.

Enkele jaren nadat hij zijn eigen essayeurs- en wisselkantoor was begonnen, maakte Daniel Cornelis een testament waarbij hij al zijn bezittingen aan zijn broers en zussen vermaakte, behalve een

legaat van f 15.000 voor een verder onbekend gebleven Maria Christina Meincken. Dat is een flink legaat. Voor die prijs kocht hij enkele jaren later een zeewaardig schip. Het duidt op welvaart, maar wellicht is het schone schijn, want hij maakte al jong schulden. Een begin 1774 afgesloten lening van f 3000, waarbij vader Pieter en broer Carel Frederik garant stonden, betaalde hij nooit terug. Kort na 1800, toen hij uit het zicht van zijn familieleden was verdwenen, betaalden zij deze schuld, waarbij Carel Frederik niet alleen als borgsteller moest betalen, maar ook als erfgenaam van vader Pieter.

De beschikbare bronnen vertellen weinig over zijn persoon, maar soms klinkt er iets in door. Zijn schoonzus noteert dat ze betaalde voor zijn vioollessen en Duitse les en schrijft over uitstapjes die gezamenlijk werden gemaakt. Een ander voorval vertelt iets over zijn optreden in gezelschap. In 1778 beschuldigde hij tijdens zijn dagelijkse middagmaal in logement Het Geduldige Lam in de Warmoesstraat in het bijzijn van getuigen een andere regelmatige gast

Vanuit zijn Amsterdamse kantoor op de Vijgendam, sinds 1957 onderdeel van de Dam bij het Rokin, gebruikte Daniel Cornelis dagelijks het middagmaal in logement Het Geduldige Lam in de Warmoesstraat tegenover de Vischsteeg. Er is weinig bekend over zijn persoonlijke leven, maar via deze foto, genomen vanuit de Vischsteeg, hebben we wel een beeld van het logement waar hij dagelijks kwam. Toen de foto rond 1878 werd genomen, zat in het pand de Garen- en bandwinkel Het Vriesche Schaaap. Stadsarchief Amsterdam, 00002001066, fotograaf onbekend

van valsspelerij onder het vermelden van details over het goketablisement. De beschuldigde Lodewijk Carel de Raij stuurde vervolgens een notaris naar de Vijgendam om te eisen dat de beschuldiging werd teruggenomen. Zo niet dan zou een rechtszaak volgen. Daarop trok Daniel Cornelis schielijk zijn beschuldiging in onder het spreken van de woorden *'ik ben van zelfs er niet van overtuigd, dat hij een valsche speeler is.'*

De koopman

Vanuit zijn kantoor aan de Vijgendam werkte hij als essayeur en wisselhandelaar. Via dit kantoor behartigde hij ook de belangen van zijn broer. Daniel Cornelis leverde edelmetaal waar Carel Frederik als Utrechts muntmeester munten van sloeg, die vervolgens voor een deel via het kantoor aan de Vijgendam verspreid werden. Ook de betaling van de aankoop van heerlijkheid en kasteel Helmond liep via het kantoor van Daniel Cornelis.

In 1780 begaf Daniel Cornelis zich, deels in compagnonschap met Pieter en Jacob Woortman, op het pad van de driehoekshandel vanuit de Nederlanden via Afrika naar de West. Wellicht was zijn handel in edelmetalen het oorspronkelijke uitgangspunt. Op de kust van Afrika werden niet alleen tot slaafgemaakte mensen gekocht, maar ook goud en olifantstanden. Als goud al de oorspronkelijk gedachte handelswaar was, dan leidde het in ieder geval tot het uitreden van slavenschepen, bedoeld om mensen te kopen. Hij startte op een moeilijk moment, omdat aan het einde van dat jaar Engeland aan de Republiek de oorlog verklaarde waarmee de Vierde Engelse Oorlog een feit was. Daniel Cornelis woonde zelfs enkele jaren in

Brugge en had een kantoor in Oostende, zodat zijn schepen konden varen onder neutrale vlag.

Met de driehoekshandel kon veel geld verdiend worden, maar viel ook veel te verliezen. Dat ondervond Daniel Cornelis. Een enkele keer was een reis succesvol, zoals die van de *Jonge Jan* tussen juni 1783 en juli 1784. Zijn naam is echter vooral gekoppeld aan verliezen. De *Juffrouw Elisabeth* werd tijdens de eerste reis tot twee keer toe gekaapt door Engelsen, waarbij zowel het schip als de lading verloren ging, waaronder een lading erwten die door Carel Frederik was geleverd. Het meest aansprekend is echter de reis van de *Neptunus*, een schip dat Daniel Cornelis eind 1783 charterde en dat in oktober 1785, na een zwerftocht van een jaar langs de Afrikaanse kust, ontplofte met tweehonderd tot slaafgemaakte mensen aan boord. Slechts acht van hen, die met de kapitein aan wal waren, overleefden. Deze gebeurtenis leidde uiteindelijk in 1791 tot het faillissement van Daniel Cornelis.

Hierbij werd hij behoorlijk benadeeld door de Zeeuwse eigenaren van de *Neptunus*, waarvan kapitein Charles Vervenne er een was. In het chartercontract staat dat Wesselman moest betalen voor iedere door hem veroorzaakte extra ligdag van het schip. Die bepaling staat er niet voor niets. Wesselman charterde het schip pas toen het klaar was voor vertrek naar Texel en de bemanning al was aangemonsterd. Hij moest zijn handelswaar nog verzamelen en aan boord brengen zodat het vertrek vertraagd werd en het schip met bemanning extra dagen voor anker lag. Die moest hij volgens het contract betalen.

De reis van de Neptunus verliep op zijn zachtst gezegd moeizaam. Toen het schip ontplofte had het al ruim een jaar vertraging. Later probeerden de eigenaren Wesselman ook verantwoordelijk te stellen voor de vertraging tijdens de reis, terwijl hij daar uiteraard geen invloed op had. Verklaringen die direct na de ramp werden afgelegd laten zien dat de vertraging werd opgelopen door tegenslagen en averij tijdens de overtocht naar Afrika en de handelstocht langs de Afrikaanse kust. Ook kapitein Vervenne verklaarde in 1786 dat, als hij geen averij had opgelopen, hij in juni 1785 naar West-Indië had kunnen vertrekken. In 1789 echter verklaarde een matroos op verzoek van Vervenne

dat Daniel Cornelis slechte handelswaar had geleverd, waardoor op de kust van Afrika de handel niet vlotte. Als dat het geval was, waarom gebruikte Vervenne dat argument dan niet eerder? Waarom waren met die slechte handelswaar dan wel 200 tot slaaf gemaakte mensen gekocht? De latere verklaringen zijn duidelijk in tegenspraak met de direct na de ramp afgelegde.

Overigens was het faillissement van Wesselman niet alleen het gevolg van de ondergang van de Neptunus. Aan zijn compagnons Woortman was hij f 41.155,85 schuldig, aan zijn broers Hendrik en Carel Frederik samen bijna f 10.000. Aan Plencker, de broer van

Voor schepen die naar het zuiden of westen zeilden, was de rede van Texel tot het einde van de achttiende eeuw het eigenlijke vertrekpunt. Ze wachtten op de rede op een gunstige wind. Daar werd drinkwater en de laatste handelswaar ingeladen en vaak gingen daar nog bemanningsleden aan boord. Ook de schepen van Daniel Cornelis vertrokken vanaf Texel. Op de tekening van Pieter van Cuyck zijn op de voorgrond jagers op hazenjacht te zien met daarachter de schans en daar weer achter de rede. Noord-Hollands Archief, collectie 359, collectie van prenten en tekeningen van de Provinciale Atlas Noord-Holland, inv.nr. 5834

zijn schoonzus, had hij al het fregat-schip *De Africaan* en zijn huis met werf genaamd *De Noteboom* verkocht, maar toch was hij hem nog f 11.729,10 schuldig. Hij woonde op kamers hoog boven een modewinkel op de hoek Singel/Gasthuismolensteeg in een appartement bestaande uit voor- en achterkamer en de zolder daarboven.

Aan zijn bestaan als koopman was met de ondergang van de *Neptunus* een einde gekomen. Daniel Cornelis bleef wel vanaf de zijlijn betrokken bij de driehoekshandel. In de tweede helft van de jaren tachtig gaf hij regelmatig advies aan de Commissie Van Wijn, die in 1786 na de vrede met Engeland was ingesteld om problemen op te lossen tussen de belangen van Holland en Zeeland in de driehoekshandel en kolonies in de West.

Na zijn faillissement verdween Daniel Cornelis grotendeels van het toneel. In de jaren tot zijn overlijden begin 1804 heeft hij nauwelijks nog sporen nagelaten. Een enkele brief aan een familielid, dat vervolgens aan de familie liet weten dat ze dan in ieder geval wisten dat hij nog leefde. Of een vermelding dat hij had gesolliciteerd als essayeur, maar de functie niet had gekregen. Na zijn overlijden werd hij zonder enige bemoeienis van zijn familieleden begraven. Ze plaatsten, tegen hun gewoonte in, zelfs geen rouwadvertentie.

De drossaard

Rest nog zijn functie van Helmonds drossaard, waarin hij door zijn broer in augustus 1784 benoemd werd. In die functie moest hij wetsovertreders aanhouden en voor de Helmondse rechtbank aanklagen. Omdat de opge-

legde boetes ten goede kwamen aan de drossaard, kon dit ambt een lucratieve inkomstenbron zijn. Daniel Cornelis was in dezelfde periode actief in de driehoekshandel en door de combinatie van activiteiten kan de indruk ontstaan dat hij vanuit Helmond zijn handelszaken regelde. Of dat zijn broer hem een cadeautje toeschoof dat extra geld opleverde. Beide blijken bij nader inzien niet te kloppen. Het was niet Carel Frederik die zijn broer een inkomstenbron verschaftte, maar Daniel Cornelis die zijn broer uit de brand hielp. In februari 1783 had de vorige Helmondse drossaard zijn ontslag ingediend, waarna president-schepenen Van Hogerlinden het ambt waarnam. Die waarneming duurde zo lang dat juristen aandrongen op het invullen van de vacature om juridische problemen te voorkomen. De oplossing werd gevonden in de aanstelling van Daniel Cornelis, die meteen twee substituten aanwees: Kuijpers als boevenvanger en Schoondermark als aanklager bij rechtbankzittingen. Zelf bleef hij in Amsterdam wonen en was bij geen enkele rechtszaak in Helmond betrokken. Twee stukken, die namens hem zijn ingediend bij de Staten-Generaal, bevatten zoveel details over Helmond dat ze niet door een buitenstaander geschreven kunnen zijn. Bovendien zitten de concepten ervan in het archief van Carel Frederik, zodat ze vermoedelijk uit diens koker komen. Daniel Cornelis Wesselman was en bleef de Amsterdamse broer van de Helmondse heer. «

Verder lezen

Zie de literatuur genoemd bij het artikel over Carel Frederik Wesselman in het vorige nummer van Helmonds Heem.

Aanvulling en correctie

Een recent bezoek aan de omgeving, waar Carel Frederik en Daniel Cornelis opgroeiden, leidde tot discussie met regionale historici over het artikel in het vorige nummer van Helmonds Heem.

Die discussie maakt dat de passage over het gezin van Pieter Wesselman om enige correctie en aanvulling vraagt. In de eerste plaats de verschrijving Nijkerk waar het uiteraard gaat om Nijbroek. Daarnaast gaat het ook om de indeling in ambten en kerspels. Voorst vormde een eigen schoutambt met de kerspelen Voorst, Terwolde, Twello en Wilp. Beekbergen was een kerspel onder het ambt Apeldoorn. Nijbroek vormde als ontginningspolder een apart rechterambt. Pieter Wesselman kwam vanuit Culemborg in het kerspel Voorst wonen en daar werden de kopermolens opgericht, dicht bij de grens met het

kerspel Beekbergen. De oudste kinderen werden op de grote kopermolen in Voorst geboren. Het gezin verhuisde daarna naar de Beekbergse kant van de grens, zodat Carel Frederik in het kerspel Beekbergen werd geboren. Vervolgens verhuisde het gezin naar Nijbroek waar onder andere Daniel Cornelis het levenslicht zag.

Nader onderzoek maakt ook duidelijk dat de komst van Pieter naar Voorst geplaatst kan worden in de herfst van het jaar 1730. De dominee van Voorst schreef op Pasen de nieuw ingekomen leden van zijn gemeente in. Pasen 1731 viel op 25 maart en Pasen 1730 op 9 april. Pieter was de 15^e inschrijving van in totaal 23. Bij een ongeveer gelijk aantal inschrijvingen per maand zal hij zich in het vierde kwartaal van 1730 hebben gemeld als lid van de gemeente Voorst. «

Voorafgaand aan zijn faillissement verkocht Daniel Cornelis zijn meeste bezittingen. Vanaf dat moment woonde hij op kamers op de hoek van de Singel en de Gasthuismolensteeg. De notaris, die zijn bezittingen inventariseerde, omschrijft het appartement als een voor- en achterkamer en zolder. Deze foto is genomen vanuit de Paleisstraat met aan de overkant van de Singel de Gasthuismolensteeg. De omschrijving van de notaris doet vermoeden dat het om het pand aan de noordzijde van de Gasthuismolensteeg moet gaan, het rechterpand op de foto. Bij het andere hoekpand aan de steeg is de zolder onderdeel van het bovenste appartement en is er geen aparte zolder.

Stadsarchief Amsterdam 010009000377, fotograaf onbekend

Bert Loerakker,

*een Helmondse kunstenaar
en verbinder.*

Een nadere kennismaking.

door **Henk Roosenboom**

Het interview vindt plaats in zijn ruime atelier in het pand Uylenburcht, de in eerste opzet tot kunstenaarscentrum getransformeerde voormalige basisschool aan de Prins Karelstraat, waar nog steeds diverse creatieve activiteiten worden uitgeoefend. Het eerste dat mij opvalt als ik de atelierruimte binnenkom is een verzameling Afrikaanse beeldjes en voorwerpen. Het blijkt dat Bert al jarenlang Afrikaanse kunst verzamelt. “Maar dan wel echte oude kunst”, zegt hij, “geen toeristen snuisterijen”. Hij heeft er inmiddels veel studie naar verricht en weet er dan ook veel van. “Soms komen mensen die Afrikaanse beeldjes hebben gekocht bij mij en vragen dan of ze echt zijn,” zegt hij. “Helaas zijn ze dat meestal niet.”

Ik ben bij Bert voor een interview in Helmonds Heem naar aanleiding van een wat erg summiere vermelding van zijn werk in een recent verschenen boek over Helmond, maar ook vanwege de expositie die momenteel loopt in Museum Helmond. Het was tijd voor Helmonds Heem om met deze Helmondse kunstenaar nader kennis te maken.

Wie is Bert Loerakker?

“Wie is Bert Loerakker?” is dan ook de eerste vraag die ik stel. Even is het stil, maar dan begint Bert te vertellen over zijn leven. Hij is in 1948 te Breda geboren, maar woont inmiddels al 55 jaar in Helmond. Al op de basisschool

– toen heette dat nog lagere school – was hij geïnteresseerd in tekenen en kunst. Maar hij was misschien ook al avontuurlijk. Zo wilde hij cowboy of missionaris worden, allebei reuze spannend. Maar van zijn moeder, die heel vroom katholiek was, moest hij na de basisschool eerst naar het seminarie. Hij is er drie jaar met grote tegenzin gebleven. Daar kwam bij dat Bert zich misschien te alternatief gedroeg. Hij had een beetje te lang haar, was opstandig en schilderde stiekem in zijn chambrette. Hij stelde dingen aan de kaak en dat mocht niet. Kunstboeken met afbeeldingen van blote mensen werden gecensureerd. Maar één geluk: hij had er wel een teken-

Bert Loerakker voor een deel van zijn verzameling Afrikaanse beelden. Foto: Henk Roosenboom

leraar met wie hij het goed kon vinden en die hem met zijn lossere levensstijl en kunstenaarschap ook inspireerde.

Na deze drie jaar op het seminarie ging hij naar de HBS in Breda, waar hij in het derde jaar bleef zitten. Eigenlijk wilde Bert maar één ding: naar de kunstacademie. Daarin werd hij eigenlijk wel gestimuleerd door zijn vader die geïnteresseerd was in kunst en hem meenam naar musea. Daar liet hij Bert kennismaken met schilders als Mondriaan en Dik Ket.

Naar de Academie

Na de HBS mocht hij in 1965 eindelijk zijn grote liefde volgen: de 'Academie voor Beeldende vorming' in Tilburg. Deze academie was toen vooral een opleiding tot teken- en handvaardigheidsleraar,

waar de studenten theoretisch en praktisch opgeleid werden. Bert kwam in een klas waar naast creatieve vakken ook technisch tekenen werd aangeboden.

Dit laatste leidde ertoe dat hij, toen hij 1969 afstudeerde, een baan kon krijgen aan de I.T.O.-school in Helmond, waarbij de afkorting staat voor Individueel Technisch Onderwijs. De school was bestemd voor moeilijk lerende kinderen die toch lager technisch onderwijs wilden volgen. Bert gaf daar tekenen en handvaardigheid. Het kwam dus goed uit dat hij ook een bevoegdheid had in technisch tekenen. Het lesgeven vond hij leuk, alleen beviel de nogal autoritaire en traditionele sfeer op die school hem niet. Hij wilde bijvoorbeeld als het zo uitkwam met zijn leerlingen naar buiten kunnen om daar te tekenen, iets wat niet mocht.

Na twee jaar stortte hij psychisch in en raakte overspannen. Hij kreeg wat nu een burn-out genoemd wordt. Het leidde in 1971 tot zijn ontslag, een beetje tot zijn opluchting want hij had eigenlijk nooit leraar willen worden, maar kunstenaar. Later verklaarde een psychiater dat hij toen leed aan een zogenaamd post-semi-nariesyndroom en een moeilijke relatie met zijn moeder.

Gelukkig was er een menslievende directeur van de Sociale Dienst in Helmond die hem wees op de mogelijkheid om gebruik te maken van de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR). Dit was een regeling, ingesteld in 1957, waardoor kunstenaars in ruil voor kunstwerken een inkomen konden krijgen. De kunstwerken werden in de eerste jaren door de gemeenten vooral verspreid onder (semi)overheidsinstellingen. Vanaf 1972 werd de verspreiding

van kunstwerken uitgebreid met de mogelijkheid om de ingeleverde kunstwerken ook onder de bevolking te laten rouleren. Hiervoor werden diverse centra voor kunstuitleen opgezet.

Full-time kunstenaar

Bert was nu dus full-time kunstenaar geworden. Hij had alleen nog geen atelier, maar moest zich behelpen op de slaapkamer in de flat die hij had kunnen overnemen van een collega. Hij moest daarvoor wel getrouwd zijn, want anders kreeg je toen geen huurcontract. Dus trouwde Bert, zij was 19 en hijzelf 21. Na twee jaar verhuisde hij naar een echt huis met meer ruimte. Weer enkele jaren later kwam ook het atelier. Hij kon een vrijstaand huisje in de Kluisstraat kopen dat hij verbouwde tot een atelier. Daar kon hij werken totdat hij in 1989 een groot atelier kon huren in de Cacaofabriek, toen een soort bedrijfsverzamelgebouw.

Bert Loerakker, zonder titel, 1997. Foto: Henk Roosenboom

Hier kon hij zich uitleven met zijn schilderkunst. Maar dat niet alleen. Bert was ook actief op organisatorisch vlak, hielp mee met het organiseren van tentoonstellingen van anderen, nam deel aan commissies en deed adviseurswerk in Helmond, maar ook landelijk. "Ik vind het leuk om voor en met anderen te werken. Je leert er bovendien heel veel van" zegt hij.

Wat zijn werk betreft heeft hij een duidelijke ontwikkeling doorgemaakt. Hij begon in de jaren '70 met vooral abstracte monochrome werken in een minimalistische stijl, maar in tegenstelling tot veel collega's wilde hij niet bij een bepaalde stroming horen. Ook niet bij het zogeheten fundamentalisme dat toen opgang deed. Bij deze opvatting staat het proces van het schilderen voorop, waarbij het met name gaat om basisbeginselen als lijn, structuur, kleur, medium, ondergrond, textuur, materialen en werkwijze. Omdat zijn eerste schilderijen ook nogal minimalistisch waren werd Bert vaak gerekend tot de fundamentalisten, maar daar verzette hij zich fel tegen.

Een eigen weg

Bert ontwikkelde zich verder en ging zijn eigen weg. Hij ontdekte bij zichzelf dat hij in zijn karakter twee uitersten verenigde: zo hield hij zowel van de rust in de natuur en het landschap als van de drukte en de hectiek in de stad. Hij kon evenzeer genieten van heftige rockmuziek als van de stilte. Die contrasten zocht hij op en probeerde ze te verbinden. Dat gold ook voor de contrasten in de schilderkunst van Monet tot Mondriaan of Donald Judd. Hij wilde het zo breed mogelijk over de schilderkunst hebben in zijn werk. Zo kwam hij uiteindelijk begin jaren '90 tot schilderijen gebaseerd op

landschappelijke elementen en monochrome geometrische vormen. In het voortdurend onderzoeken dat schilderen voor hem is, begon hij de tegenstellingen in zijn oeuvre met elkaar te confronteren. Zo ontstonden de tweeluiken, het linkerdeel ruig en expressief, het rechterdeel glad en monochroom. Het is een confrontatie, maar tegelijkertijd ook een verbinding van natuur en geometrie, van emotie en ratio. Een schilderij van Loerakker herken je meteen aan de tweedeling. Het is altijd een werk van twee stukken, soms zelfs drie. Links zien we een beeld gerelateerd aan de natuur. Rechts gaat het om pure abstractie en geometrie. Samen zijn ze één onlosmakelijk geheel, waarbij links en rechts elkaar versterken.

Wat Bert ook onderscheidde van veel van zijn collega's die wereldberoemd wilden worden in Amsterdam, of nog liever in Parijs of New York: hij bleef in Helmond wonen. "Want," zo vindt hij, "Helmond ligt best centraal. Je bent tegenwoordig vanuit Helmond in no time in Londen, Parijs en andere wereldsteden". Zodoende bleef Bert dan ook betrokken bij activiteiten in het Helmondse. Onder andere stond hij in 1993 hij aan de wieg van de transformatie van de Cacaofabriek van bedrijfsverzamelgebouw tot kunstenaarscentrum. Een aantal kunstenaars ontwikkelden toen in een deel van het gebouw een werk- en expositieruimte waar tentoonstellingen werden gehouden, lezingen gegeven en ateliers werden gevestigd.

De ramp

Toen kwam de ramp. Op 5 januari 2008 brak er brand uit in het gebouw. Tot driemaal toe dacht de brandweer de brand meester te zijn maar telkens

Bert Loerakker, zonder titel, 2012. Foto: Henk Roosenboom

laaide het vuur weer op totdat een groot deel van het gebouw was verwoest. Ook Berts atelier was helemaal weg, met alle schilderijen en documentatie. Ook zijn Afrikaanse beelden hadden het, op één na, niet overleefd. Tot overmaat van ramp was hij bezig met de voorbereiding van twee solotentoonstellingen in het Museum Van Bommel van Dam in Venlo en het Museum Danubiana in Bratislava.

Voor de brand had hij al een werkperiode in het Frans Masereelcentrum voor Grafiek in Kasterlee, België geboekt. “Ik belde af en vertelde dat ik niks meer had. Nog geen potlood of gum. Ze zeiden: kom toch maar. Ga desnoods in de kroeg zitten. Ik heb daar in korte tijd honderdtwintig monotypes gemaakt, de helft kon meteen weer weg. Maar ik besepte wel: ik kan het nog. Het was een rouwproces waar ik keihard doorheen moest. Een soort

therapie voor mij, maar kunst moet natuurlijk nooit therapeutisch worden.”

De ramp leidde dus tot opnieuw beginnen en veel schilderen. Gelukkig kon hij veel eerder gemaakte en verkochte schilderijen in bruikleen krijgen voor de twee exposities die hij moest inrichten en konden die gewoon doorgaan. Sindsdien is de carrière van Bert Loerakker, zoals hij zelf erkent, voorspoedig verder gegaan. Zijn kracht na de brand heeft uiteindelijk iets goeds teweeggebracht: honderden nieuwe werken tot nu toe. Zijn schilderijen zijn ook expressiever geworden. En er is een nieuwe dimensie bijgekomen: van twee naar drie of soms zelfs meerdere elementen.

Het resultaat: Veel exposities, in binnen- en buitenland, waar hij ook veel erkenning en waardering krijgt. Naast

tentoonstellingen van eigen werk werkt hij ook mee aan exposities van anderen. Zo werd hij twee keer, in 2007 en 2009, gekozen tot beste curator van de Biënniale van Novosibirsk, een stad van 1,5 miljoen inwoners in Siberië. Daarnaast is hij nog steeds actief in Helmond, onder andere als lid van de adviescommissie voor exposities van de Cacaofabriek en als lid en soms initiator van diverse commissies op het gebied van kunst en cultuur.

In 2010 werd hij onderscheiden als ridder in de orde van Oranje-Nassau voor zijn verdiensten als kunstenaar, maar ook uitdrukkelijk wegens zijn inzet voor het kunstenveld. "Dat streelt toch wel je ego. Toen dacht ik: dit hadden mijn ouders moeten zien". Zelf is hij ook trots op zijn

tweede grote en tegelijk nieuwste boek, getiteld Bert Loerakker, naar grotere artistieke vrijheid, in 2018 gepresenteerd in Museum De Pont in Tilburg. Het is het mooiste en tevens duurste, met 290 pagina's en 540 afbeeldingen, schilderijen, tekeningen, foto's. Een groot deel is gemaakt na de brand in de Cacaofabriek. Daarnaast heeft Bert nog veel meer publicaties en catalogi op zijn naam staan. «

Nu te zien van 12 april tot en met 29 september in een solo-expositie in de Kunsthal van Museum Helmond: de expositie Bert Loerakker, "Zonder Titel". Schilderijen 1997-2023. Ook deze tentoonstelling wordt begeleid met een mooie catalogus waarin 59 afgebeelde schilderijen.

Bert Loerakker, zonder titel, 2023. Foto: Henk Roosenboom

Begunstigers

van de **Heemkondekring Helmont**

BROECKX MAKELAARS

COENEN EN CO

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGIO HUIS MET DE LUTS

DE JONGH DAK EN BOUWSERVICE

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

SPOORMAKERS NOTARISSEN

NOTEN GRAFMONUMENTEN HELMOND

RABOBANK

DE RIJK VAN DE WESTERLO ADVOCATEN

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN ADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

VERHAGEN & CO SCHILDERWERKEN EINDHOVEN EN HELMOND

WIJNHUIS HELMOND

